

MEDYCYNĄ WETERYNARYJNĄ

ORGAN POLSKIEGO TOWARZYSTWA NAUK WETERYNARYJNYCH

CZASOPISMO POSWIĘCONE NAUCZE I PRAKTYCE WETERYNARYJNEJ
ZAŁOŻONE W 1945 R. PRZEZ WYDZIAŁ WETERYNARYJNY W LUBLINIE

REDAKCJA

Redaktor naczelny: prof. dr Edmund PROST

Członkowie Komitetu Redakcyjnego: prof. dr Ryszard BADURA, prof. dr Jerzy MAZURCZAK,
prof. dr Abdon STRYSZAK, doc. dr Stanisław WOŁOSZYN,

Sekretarz naukowy: dr Ryszard SŁUŻEWSKI.

RADA PROGRAMOWA

Dr Anatol BACHAREWICZ, prof. dr Henryk BALBIERZ, prof. dr Władysław BIELAŃSKI, prof. dr Stanisław CĄKAŁA, prof. dr Zygmunt EWY, prof. dr Roman HOPPE, prof. dr Tadeusz JASTRZĘBSKI, prof. dr Lech JAŚKOWSKI, płk. doc. dr Stefan KOSSAKOWSKI, prof. dr Zdzisław LARSKI, dyr. dr Henryk LIS, dr Władysław LUTYŃSKI, prof. dr Wincenty PEZACKI, prof. dr Wiktor STEFANIAK, prof. dr Marian TRUSZCZYŃSKI, prof. dr Janusz WELENTO, prof. dr Aleksander ZAKRZEWSKI, prof. dr Eugeniusz ZARŃOWSKI.

CHOROBY ZAKAŻNE I INWAZYJNE

HENRYK LIS
Warszawa

Sytuacja epizootologiczna pryszczycy w świecie w latach 1969-1973

W poszukiwaniu dodatkowych źródeł białka zwierzęcego dla pokrycia stale rosnących potrzeb ludności, główne zainteresowanie wielu krajów, podobnie jak Polski, koncentruje się na dalszym, możliwie szybkim rozwoju hodowli bydła, świń i owiec. Hodowcy kierują swe wysiłki na uzyskanie wysokoprodukcyjnych ras zwierząt, rolnicy — na uzyskanie dostatecznej ilości paszy, natomiast lekarze weterynarii mają za zadanie zapobieganie stratom powodowanym przez choroby, głównie zakaźne. Szerzenie się chorób zwierząt, zwłaszcza zakaźnych może doprowadzić do szybkiego zniszczenia dorobku osiągniętego na przestrzeni lat dużym nakładem pracy i środków finansowych.

Jedną z najgroźniejszych, ciągle dających znać o sobie chorób zwierząt racicowych jest pryszczycą. Choroba ta znana jest w Europie od 1514 r. (8), opisywana była w XVII, XVIII i XIX wieku, a od 1845 (3) pojawia się na naszym kontynencie co 5—7 lat. Występowanie

pryszczycy na wszystkich kontynentach jest od 50 lat dokładnie rejestrowane, choroba ta podlega bowiem obowiązkowi zgłaszania i zwalczania. Liczne laboratoria w wielu krajach prowadzą rutynowe badania diagnostyczne w kierunku pryszczycy, istnieją też ośrodki referencyjne pryszczycy. Informacje o występowaniu choroby są stale publikowane. W naszym kraju wysuwane są m. in. argumenty, że pryszczycą nie występuje już od lat, a wówczas gdy miało to miejsce potrafiliśmy skutecznie przeciwdziałać jej szerzeniu się. Zapomina się jednak o kosztach akcji profilaktycznych oraz pomija się fakt ukierunkowania pracy całej służby weterynaryjnej na zapobieganie i zwalczanie chorób zaraźliwych, szczególnie pryszczycy. Nakłady finansowe państwa na ten cel są znaczne, stale rosnące i wydaje się, że jeszcze przez kilkanaście lat będą one konieczne.

Znajomość liczby ognisk pryszczycy na poszczególnych kontynentach dowodzi, że problem

jest aktualnie ważny nie tylko dla lekarzy weterynarii — epizootologów i wirusologów, ale również przedstawicieli tych służb, które prowadzą wielkofermową hodowlę bydła, świń i owiec oraz przetwórstwo mięsne.

Omawiając występowanie niektórych chorób zaraźliwych w Europie, w latach 1960—1972 (4), zwrócono uwagę na to, że pryszczycza pojawiała się w tym okresie w różnym nasileniu we wszystkich prawie państwach naszego kontynentu, mimo że stosowano różnorodne środki zapobiegawcze, często bardzo uciążliwe w użyciu oraz kosztowne. Najkorzystniejszą sytuację epizootyczną w omawianych latach miały następujące kraje: Austria, Bułgaria, Cypr, Szwajcaria, Szwecja i Wielka Brytania. Największą liczbę ognisk pryszczycy stwierdzono wówczas we Włoszech, RFN, Hiszpanii, Turcji i ZSRR.

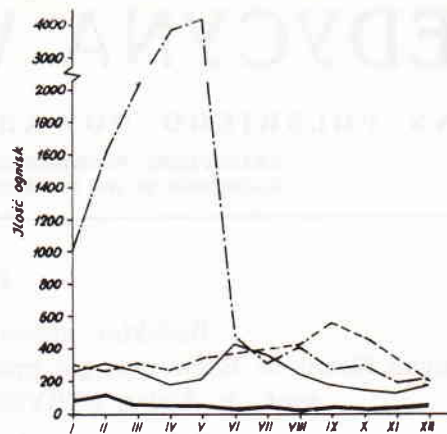
Celem niniejszej pracy jest przeanalizowanie nasilenia się epizootii pryszczycy w 1973 r. na terenie Europy. Wskazany będzie też przedstawienie sytuacji epizootycznej pryszczycy na innych kontynentach w latach 1969—1971—1973. Szczegółowa znajomość tych danych stwarza możliwość prowadzenia właściwej polityki w odniesieniu do obrotu zwierzętami, środkami spożywczymi i surowcami pochodzenia zwierzęcego.

Materiały do pracy uzyskano z biuletynów informujących o przypadkach chorób zaraźliwych zwalczanych z urzędu, nadsyłanych do Ministerstwa Rolnictwa przez placówki administracji weterynaryjnej poszczególnych państw. Ponadto korzystano z materiałów statystycznych Międzynarodowego Urzędu d/s Epizootii oraz informacji uzyskanych przy okazji wymiany dokumentów weterynaryjnych w związku z umowami dotyczącymi obrotu zwierzętami, środkami spożywczymi i innymi produktami pochodzenia zwierzęcego.

Analizując całość wspomnianych dokumentów ustalono faktyczny zasięg występowania pryszczycy. Pozwoliło to na podejmowanie odpowiednich środków dla uniknięcia przeniesienia choroby do naszego kraju.

W roku 1969 zanotowano w świecie 23 333 ogniska pryszczycy (5), z tego w Europie stwierdzono prawie 3000 ognisk (ok. 12%), w Azji (bez Chińskiej Republiki Ludowej, Mongolskiej Republiki Ludowej, Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej i Demokratycznej Republiki Wietnamu) — ponad 15 000 ognisk (ok. 65%), w Ameryce Południowej ponad 4200 ognisk (ok. 20%) oraz w Afryce około 600 ognisk (ok. 2%). Zapadalność na pryszczycę w poszczególnych miesiącach ilustruje ryc. 1. W omawianym okresie nie stwierdzano pryszczycy na terenie Ameryki Północnej i Austrii.

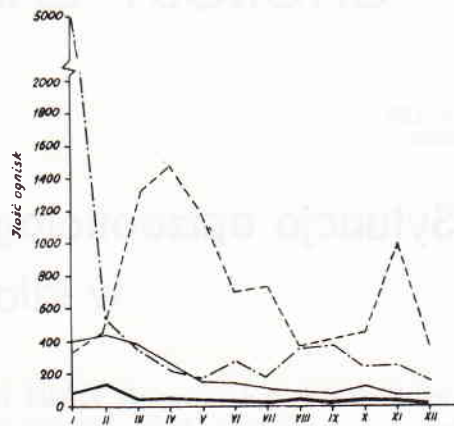
W roku 1971 zanotowano 19 199 ognisk pryszczycy (6). Na poszczególnych kontynentach sytuacja przedstawiała się następująco: w Europie stwierdzono 2292 ogniska (ok. 12%), w Azji — 7848 ognisk (ok. 40%) (bez w/w



Ryc. 1. Ilość ognisk pryszczycy w 1969 r. wg IOE (tom 39)

Objaśnienia do ryc. 1—6: — = Afryka; - - - = Azja; - - - - = Ameryka Południowa; — — — — = Europa.

państw), w Afryce 472 ogniska (ok. 2%), oraz w Ameryce Południowej 8587 ognisk (ok. 44%). W Ameryce Północnej i Austrii pryszczycy nie stwierdzano. Zwraca uwagę znaczny, ponad dwukrotny wzrost ilości ognisk pryszczycy w Ameryce Południowej. Dane liczbowe zapadalności na pryszczycę w poszczególnych miesiącach ilustruje ryc. 2.

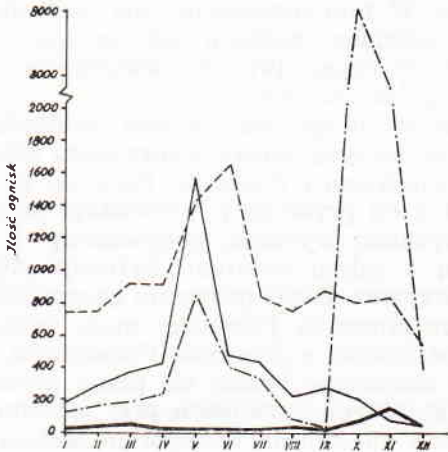


Ryc. 2. Ilość ognisk pryszczycy w 1971 r. wg OIE (tom 41)

Ilości ognisk pryszczycy w poszczególnych kwartałach lat 1969 i 1971 zestawiono w ryc. 4 i 5. Wynika z nich, że w Europie ok. 30% ognisk pryszczycy stwierdzonych w 1969 roku notowano równomiernie w kwartałach I, II i III. Na kwartał IV przypada natomiast nieco powyżej 10% stwierdzonych ognisk. W 1971 r. ponad połowę ognisk stwierdzono w kwartale I, ponad 20% w kwartale II, a tylko po ok. 10% w kwartałach III i IV.

W Azji ponad 30% ognisk choroby stwierdzono w kwartale I, ponad 50% w kwartale II, ok. 7% w kwartale III i ok. 5% w kwartale IV 1969 r. W 1971 r. ponad 70% ognisk stwierdzono w kwartale I, po ok. 10% w kwartałach II i III oraz ok. 8% w kwartale IV.

Stały, wysoki odsetek stwierdzonych ognisk pryszczycy notowano na kontynencie południowo-amerykańskim. Wynosił on w 1969 r. 20—32% w poszczególnych kwartałach, a w 1971 r. 17—38% w kwartałach.



Ryc. 3. Ilość ognisk pryszczycy w 1973 r. wg OIE (tom 43)

W 1973 r. stwierdzono 29 482 ogniska pryszczycy na świecie (7). Geograficzne rozmieszczenie serotypów wirusa pryszczycy przedstawiało się następująco: w Europie rozpoznawano typy i podtypy O, O₁, A, A₂₂, Azja₁, C, w Afryce — O, A, C, SAT₁, SAT₂, w Azji — O, O₁, A, Azja₁, C (ten ostatni tylko w Indiach), w Ameryce Południowej — O, O₁, A₁, A₂₇ oraz C.

Z ogólnej liczby ognisk zarejestrowanych w 1973 r. na Europę przypadało ponad 15% — 4526 ognisk. W Azji stwierdzono 13 416 ognisk (45%), w Afryce 486 ognisk (ok. 2%) i w Ameryce Południowej 11 054 ogniska (ok. 38%).

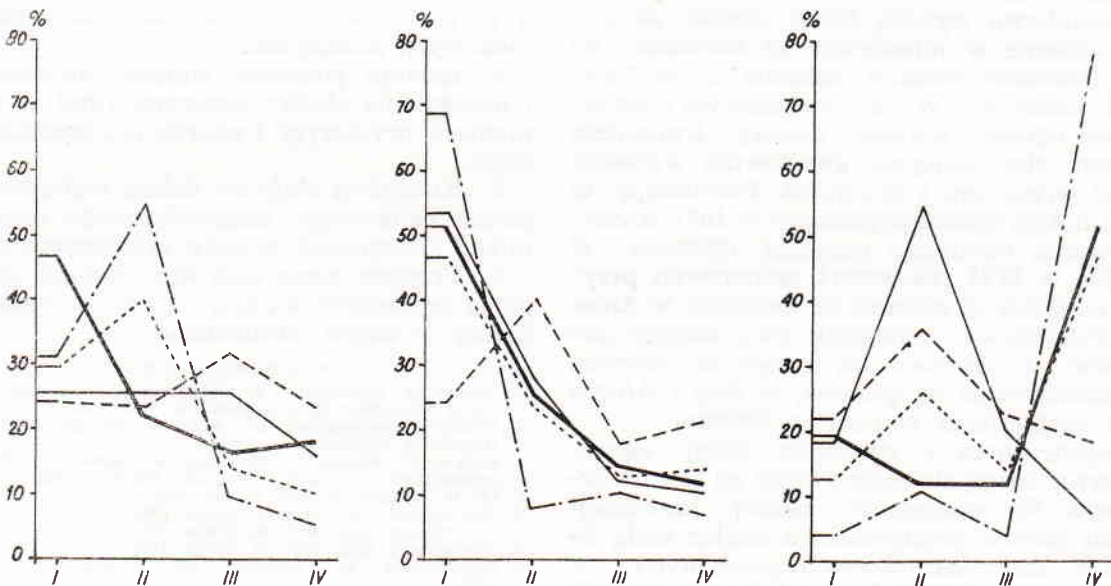
Ilość ognisk w poszczególnych miesiącach ilustruje ryc. 3.

W krajach europejskich największą ilość ognisk stwierdzono w Austrii (2092), Turcji (1118), Hiszpanii (453), Grecji (397) i ZSRR. Z państw azjatyckich (bez uprzednio wymienionych) największą ilość ognisk stwierdzono w Indonezji (11 028), Indiach (1046) i Iranie (860). W Afryce, najczęściej rejestrowano pryszczycę w Dahomeju (111), Nigerii (102) i Kenii (82). W Ameryce Południowej stwierdzono najwięcej ognisk na terenie Brazylii (9132), Argentyny (ponad 2000) i Urugwaju (ok. 300). W 1973 roku pryszczycy nie stwierdzono w Ameryce Północnej i Australii.

Śledząc nasilenie pryszczycy w poszczególnych kwartałach stwierdzono w I kwartale ok. 13% ogólnej ilości ognisk, w II — ok. 27%, w III — 13% i ok. 46% w IV kwartale. Wartości te przedstawia ryc. 6.

Dla poszczególnych kontynentów odsetek stwierdzonych ognisk pryszczycy przedstawiał się odmiennie. W Europie na I kwartał przypadało 18% ognisk, na II — 54%, III — ponad 20%, a IV — 7%. W Azji w I kwartale stwierdzono ok. 4% ognisk, w II — ponad 10%, w III ok. 4%, a w IV — ok. 82%. W Afryce na I kwartał przypadało ok. 20% ognisk, na II i III — po ok. 11%, na IV — ok. 57%. W Ameryce Południowej nasilenie pryszczycy w poszczególnych kwartałach wahało się w granicach 20—36% ogólnej ilości ognisk.

Przebieg epizootii pryszczycy na kontynencie południowo-amerykańskim najlepiej można prześledzić na przykładzie Argentyny. W styczniu 1973 r. zarejestrowano w tym kraju 158 ognisk, w tym 32,1% wywołanych było przez wirus typu A i 67,9% przez wirus typu O. Do marca sytuacja uległa poprawie — stwierdzono



Ryc. 4—6. Ilość ognisk pryszczycy w świecie w latach 1969, 1971, 1973 z rozbiciem na kwartały

w tym miesiącu tylko 77 ognisk przy podobnym udziale procentowym obu serotypów. Pojawiły się jednak pierwsze ogniska, w których stwierdzono wirus typu C. W kwietniu ilość ognisk wzrosła do 145 z przewagą serotypu O. W maju stwierdzono już 362 ogniska — 83,7% wywołanych było przez serotyp O, a 15,8% przez typ A. Serotypu C — nie stwierdzono. Od maja nastąpił spadek ilości ognisk — do 148 w lipcu i 144 w sierpniu. Stwierdzono też spadek udziału serotypu O przy równoczesnym wzroście udziału serotypu A. We wrześniu nastąpił ponowny wzrost liczby ognisk do 318 — ok. 90% wywołanych było przez wirus typu A, pozostałe przez typ O i pojedyncze ogniska przez typ C. W listopadzie stwierdzono 166 ognisk — 94% wywołanych przez typ A, 3% — typ O i 3% typ C. W grudniu zanotowano spadek ilości ognisk do 85 — 89% wywołanych było typem A, 7% — typem C i 4% typem O. Ogółem w czasie tej epizootii stwierdzono 2449 ognisk pryszczycy. Na podkreślenie zasługuje fakt, że mimo znacznej ilości ognisk były prowincje, gdzie w analizowanym roku (Misiones, La Rioja, Mendoza, San Juan, Neuquen i Jujuy) wzg. od kilku lat (Chubut, Santa Cruz, de Tierra del Fuego) pryszczycy nie stwierdzono. Dodać należy, że w prowincjach południowych (Chubut i in.) nie prowadzi się szczepień ochronnych p-pryszczycy i obszar ten jest wolny od tej choroby w rozumieniu przepisów międzynarodowego kodeksu zoosanitarnego.

Omówienie

Analizując występowanie pryszczycy na poszczególnych kontynentach w 1973 roku stwierdzić należy, że wystąpiła ona w 13 krajach europejskich, 9 azjatyckich, 19 afrykańskich i 10 południowo-amerykańskich. Najmniejszą liczbę ognisk stwierdzanych przez cały rok zanotowano w Afryce. W Europie notowano stosunkowo wysoką liczbę ognisk, skupionych głównie w miesiącach od kwietnia do lipca. Podobnie sytuacja układała się w Ameryce Południowej. W Azji, początkowo niewielka ilość ognisk wzrosła między kwietniem i lipcem, aby następnie gwałtownie wzrosnąć między wrześniem i grudniem. Porównując te dane z ilością ognisk pryszczycy w 1971 stwierdzić można odmienny przebieg epizootii. W Europie, w 1971 rok szczyt zachorowań przypadał na okres od stycznia do kwietnia, w Ameryce Południowej wystąpiły dwa szczyty zachorowań w okresach od lutego do czerwca i od października do grudnia, w Azji i Afryce szczyt zachorowań wypadł w styczniu.

Zarejestrowane i zgłoszone ilości ognisk pryszczycy mogą się nieco różnić od stanu faktycznego. Nie posiadamy żadnej informacji z wielu państw azjatyckich, a znając małą liczebność kadr lekarsko-weterynaryjnych w państwach afrykańskich i południowo-amerykańskich nie wydaje się możliwe, by mogły być

diagnozowane wszystkie przypadki zachorowań i zejść śmiertelnych zwierząt racicowych.

Ogólnie można stwierdzić, że głównym rezerwuarem pryszczycy były kraje azjatyckie i południowo-amerykańskie. Przykładem niebezpieczeństwa epizootii pryszczycy jest Austria. W tym niewielkim pod względem obszaru państwie, wolnym od pryszczycy od 1966 r., w ciągu 1973 r. stwierdzono ponad 2 000 ognisk choroby.

Godnym uwagi jest sposób zabezpieczenia przed pryszczycą państw kontynentu północno-amerykańskiego i Australii. Państwa te od lat są wolne od pryszczycy, prowadząc jednocześnie ożywioną wymianę gospodarczą i turystyczną z całym światem. Sytuacja Australii jest korzystna dzięki położeniu geograficznemu, państwa Ameryki Północnej mają jednak połączenie lądowe z Ameryką Południową, a mimo to skutecznie bronią się przed pryszczycą.

W aktualnych warunkach, przy ogromnie rozwiniętym na świecie transporcie osobowym i towarowym, koniecznym jest śledzenie występowania i przebiegu epizootii pryszczycy na terenie poszczególnych kontynentów. Zagrożenia pryszczycą nie można oceniać jedynie na podstawie ilości zarejestrowanych ognisk — stale wzrastający ruch turystyczny oraz międzynarodowy obrót zwierzętami i produktami pochodzenia zwierzęcego znacznie powiększają groźbę rozprzestrzeniania się tej choroby.

Wnioski

1. Aktualna znajomość sytuacji epizootycznej pryszczycy w świecie jest jednym z głównych warunków zabezpieczenia zwierząt racicowych przed tą chorobą.
2. Największą ilość ognisk pryszczycy stwierdzono w 1973 r. na terenie Azji i Ameryki Południowej.
3. Nie obserwowano sezonowości choroby, a jedynie stwierdzano wzrost ilości ognisk w niektórych miesiącach.
4. Istnieje potrzeba stałego informowania i doszkalania służby weterynaryjnej w zagadnieniach pryszczycy i chorób pryszczycopodobnych.
5. Konieczną staje się dalsza rozbudowa zaplecza naukowego, diagnostycznego oraz produkcji szczepionek przeciwpryszczycowych.
6. Przyjęte przez nasz kraj metody zapobiegania pryszczycy wydają się być skuteczne, ale należy je ciągle udoskonalać.

Piśmiennictwo

1. Biuletyny miesięczne o występowaniu chorób zaraźliwych zwalczanych z urzędu, za 1973 rok.
2. Boletín Cuatrimestral. Ser. Nacional de Sanidad Animal. Republica Argentina — 1973.
3. Hutyra F., Marek J., Maninger R., Moscy J.: Patologia szczegółowa i terapia zwierząt. PWRiL, 1962.
4. Lis H.: Medycyna Wet. 30, 588, 1974.
5. Statistiques OIE, tom 39, Paris, 1969.
6. Statistiques OIE, tom 41, Paris, 1971.
7. Statistiques OIE, tom 43, Paris, 1973.
8. Wyszczelski S.: Epizootiologia szczegółowa. PWRiL, 1952.

Adres autora: dr Henryk Lis, ul. Wspólna 30, 00-930 Warszawa.